

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YÜNUS EMRE'DEN MEHMED ÂKİF'E ŞİİR
ÖZEL SAYISI
YIL 7, ARALIK 2021

Karden KARAKOÇ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Niğde/TÜRKİYE
kardenkarakoc@yandex.com
ORCID

**TARİHÎ BİR OLAYIN DİVAN
ŞİİRİNE YANSIMASI: FEDÂYÎ'NİN
EĞRİ SEFERİ'NDEKİ FIRÂRÎ
ASKERLERE DAİR ŞİİRİ**

REFLECTION OF A HISTORICAL
EVENT ON OTTOMAN POETRY:
FEDAYI'S POETRY ABOUT
FUGITIVE SOLDIERS ON EGRI
EXCURSION

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 03.07.2021	Received Date: 03.07.2021
Kabul Tarihi: 13.09.2021	Accepted Date: 13.09.2021
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2021	Date Published: 31.12.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Karakoç, Karden, "Tarihî Bir Olayın Divan Şiirine Yansıması: Fedâyî'nin Eğri Seferi'ndeki Firârî Askerlere Dair Şiiri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yunus Emre'den Mehmed Âkife Şiir Özel Sayısı, Aralık 2021, s. 294-310.

Karakoç, Karden, "Reflection of a Historical Event on Ottoman Poetry: Fedayi's Poetry About Fugitive Soldiers on Egri Excursion", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Special Issue of Yunus Emre to Mehmed Akif, December 2021, p. 294-310.

10.28981/hikmet.962020

Karden KARAKOÇ

**TARİHİ BİR OLAYIN DİVAN ŞİİRİNE YANSIMASI: FEDÂYÎ'NİN EĞRİ
SEFERİ'NDEKİ FİRÂRÎ ASKERLERE DAİR ŞİİRİ**

REFLECTION OF A HISTORICAL EVENT ON OTTOMAN POETRY: FEDAYI'S
POETRY ABOUT FUGITIVE SOLDIERS ON EGRI EXCURSION

ÖZ

1596-1687 yılları arasında Osmanlı'nın bir eyaleti olan Eğri; günümüzde Macaristan toprakları içinde bulunan bir şehirdir. Stratejik konumdaki Eğri'ye ilk ciddi Osmanlı hücumu 1552'de yaşanmış, Eğri Kalesi'ni kırk gün kuşatan Osmanlı kaleyi alamamıştır. Eğri üzerine en önemli sefer ise III. Mehmet'in bizzat ordunun başında olduğu seferdir. Eğri'yi alan Osmanlı; müttefik güçlerin tehdidinin devam etmesi nedeniyle Haçova'ya doğru ilerlemiştir. Ancak düşmanın tüfek ve top kullandığını gören Osmanlı askerinin bir kısmı geri çekilmiş, bir kısmı firâr etmiştir. Haçova, zaferle sonuçlanmasına rağmen bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Osmanlı'nın askerî araç ve gereç bakımından çağının gerisinde olması, ordu içindeki anlaşmazlık ve bozukluklar, Celâlî İsyanlarının büyümesi bu sorunlardan bazılarıdır. Sinan Paşa savaştan sonra yoklama yapmış, yaklaşık 30 bin askerinin eksik olduğunu görmüş ve bu askerlerin mallarına el koyularak idam edilmesi kararı çıkarmıştır. Bu karar sonrasında firârî askerler Anadolu'ya kaçarak Celâlî İsyanlarının şiddetlenmesine sebep olmuştur.

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962 numaralı mecmuada Fedâyî'nin Eğri'den firâr edişini anlattığı bir şiir vardır. Tarihi bir gerçekliğin yansıması olan şiirde şair; Eğri'den firâr edişini öyküleyici bir biçimde özeleştiri yaparak anlatmıştır. Çalışmada mecmuadaki şiir transkrip edilerek şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Kahramanlık konulu şiirlere alışık olduğumuz divan şiirinde firâr konusunun ele alınması eşine az rastlanır bir durumdur. Bu açıdan söz konusu şiir önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğri, firâr, Fedâyî, divan şiiri, III. Mehmet

ABSTRACT

Eğri, which was a province of the Ottoman Empire between 1596-1687, is today a city in Hungary. The first serious Ottoman attack on Eğri, which is in a strategic location, took place in 1552, and the Ottomans, who surrounded the Eğri Castle for forty days, could not take it. The most important expedition on Eğri is the campaign when Mehmet III himself was at the head of the army. The Ottomans who took Eğri he marched towards Haçova due to the continued threat of the allied powers. However, some of the Ottoman soldiers who saw that the enemy was using rifles and cannons withdrew and some escaped. Despite the victory, Haçova brought some problems with it. Some of these problems are the Ottoman's being behind the times in terms of military equipment, disagreements and disorders in the army, and the growth of the Celali Revolts. After the war, Sinan Pasha made a roll call, and saw that approximately 30,000 soldiers were missing, and he made a decision to confiscate their properties and execute them. After this decision, the fugitive soldiers fled to Anatolia, causing the Celali Revolts to intensify.

In the mecmua which number 4962 in Nuruosmaniye Library, there is a poem in which Fedayi tells about his escape from Eğri. The poet, in the poem which is a reflection of a historical reality, narrated his escape from Eğri in a narrative way by making self-criticism. In the study, the poem in the journal was transcribed and examined in terms of form and content. It is a rare situation to deal with the subject of desertion in divan poetry, in which we are accustomed to poems about heroism. In this respect, the poem in question is important.

Keywords: Eğri, desertion, Fedâyî, divan poetry, Mehmet III

Giriş

Günümüzde Macaristan'ın Heves iline bağlı olan Eger/Eğri şehri Eger Çayının iki yakasında ovalık ve tepelik kısmın birleştiği yerde kurulmuştur. Osmanlı kaynaklarında Eğre (الكره) olarak geçen şehir, Macarca “Eger” Latince “Agria” Almanca “Erlau” adlarıyla anılmaktadır. Macarların bugünkü ülkelerine gelişlerinden sonra kurulan şehir, 1009 yılına doğru piskoposluk merkezi haline gelmişse de 1241-1242 yıllarındaki Moğol istilâsı gelişmesini önemli ölçüde aksatmış; nüfusunun bir kısmı katledildiği gibi şehir de tahribata uğramıştır. Eğri, 1458-1490 yılları arasında yeniden toparlanmış (David, 1994: 489-491).

Belgrad'ı 1521'de Macarlar'dan alan Kanûnî Sultan Süleyman, Mohaç Muhaberesi ile (1526) Macaristan topraklarının parçalanmasının önünü açmıştır. Bu savaşta büyük başarı elde eden Kanûnî ilerleyişini sürdürmüştür. Kanûnî, bu dönemde Eğri üzerine doğrudan bir sefer düzenlememiştir.

Eğri'ye yönelik ilk ciddi hücum, 1552 yılında olmuştur. İkinci vezir Ahmed Paşa ile Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmed Temesvar (Tımsıvar) ve Szolnok (Solnık) şehrini aldıktan sonra Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa'nın teşvikiyle Eğri üzerine yürümüştür. Muzafferiyete almış Osmanlı kumandanları kaleyi kısa zamanda fethedebileceklerini sanırken yaklaşık kırk gün süren kuşatma sonucunda geri çekilmek zorunda kalmışlardır. 1552-1596 yılları arasında Eğri'de karşılıklı saldırılar, irili ufaklı çarpışmalar birbirini takip etmiştir. 1593'te ise Osmanlılarla Habsburglar arasında başlayan “on beş yıl savaşları” Eğri'nin tarihî bakımından bir dönüm noktası olmuştur. 1596 yılında III. Mehmet ordunun başında Macar topraklarına doğru sefere çıkmış bu seferin ana hedefini Eğri teşkil etmiştir (David, 1994:489-491).

Babası III. Murat'ın ölümünü Gazanfer Ağa'nın kendisine gizlice haber vermesiyle öğrenen ve diğer kardeşlerinden daha hızlı hareket ederek tahta çıkan III. Mehmet babası gibi sarayda kalmak istemiş, ordunun başında sefere çıkmak istememiştir. Ancak yeniçerilerin ısrarı ve hocası Sâdettin Efendi ile Vezîriâzam Sinan Paşa'nın tesiriyle sefere gitme kararı almıştır. Kâtip Çelebi Fezleke'de; “*Bundan sonra Hoca Sa'deddîn Efendi dahi huzûr-ı humâyûna varup selâtin-i cihâne kişver-sitânlık luzûmunu tahkîk ve gazâ vü cihâd fazâ'ilini takrîr ile kelâm-ı vezîri tasdîk eyledikde pâdişâhı cihâda mâ'il ve sefere gitmeğe kâ'il itdiler*” sözleriyle padişahın sefere nasıl ikna edildiğini dile getirmiştir (Aycibin 2007: 292). Çelebi, “Teveccüh-i Pâdişâh-ı İslâm be-Gazve-i Eğri” başlığı altında ise padişahın Eğri Seferi'ne çıkışı ve menzillerde yaşananlar hakkında bilgi vermektedir (Aycibin, 2007: 293-294).

“*Sultan III. Mehmet sefer hazırlıklarını tamamladıktan sonra 24 Şevval 1004/21 Haziran 1596 tarihinde İstanbul'dan hareket etti. Edirne-Filibe-Sofya ve Niş üzerinden Eğri'ye geldi. 22 Muharrem 1005/21 Eylül 1596 tarihinde Eğri Kalesi muhasara edildi. Yaklaşık 21 gün süren muhasaradan sonra kale 19 Safer 1005/11 Ekim 1596 tarihinde teslim alındı*” (Uzunçarşılı, 2011: 74-75).

Eğri'yi alan Osmanlı ordusu ileri harekâtını sürdürmek zorunda kaldı. Çünkü Eğri kuşatması sırasında, Avusturya Arşidükü Maximilien ve âsi Erdel Voyvodası Sigismund Bathory idaresindeki müttefik kuvvetler Eğri'yi muhasara için harekete

geçmişler; fakat Bathory'nin gecikmesi bu niyetlerini önlemişti. Eğri'nin düştüğü haberi üzerine de Osmanlı ordusuna saldırmak için uygun bir zaman kollamaya başlamışlardı (Emecen, 1996: 546-547).

III. Mehmet Eğri Kalesinin muhafazasına Anadolu Beylerbeyi Mehmet Paşa'yı bırakarak Haçova'ya hareket etti. Düşmanın Osmanlı ordusuna baskın yapmak üzere olduğunu haber alan Vezir Hadım Cafer Paşa, emrinde bulunan on beş bin kişilik ordu ile karşı koymaya çalıştı. Hâlbuki düşman kuvvetleri üç yüz bin kişi ve yüz toptan mürekkepti. Düşmanın ilk darbesi padişah ve sadrazamın moralini bozdu. III. Mehmet savaş meydanında bir kumandan bırakıp gitmeye niyet etmişti (Uzunçarşılı, 2011: 74-75). Vezîrazâm İbrahim Paşa geri çekilme, hatta padişahı kıyâfet değiştirerek kaçırma planları yaptıysa da Hoca Sâdeddin Efendi, padişahın savaş meydanından çekilmesinin kesin bir yenilgiye ve askerlin dağılmasına yol açacağını, bu sebeple yeniden toparlanmak için gayret gösterilmesi gerektiğini söyleyerek padişahı ikna edip savaş meydanında kalmasını sağladı. Bu durum Osmanlı ordusunun morelini yükseltti ve hücumla geçen Osmanlı ordusundan kaçan müttefik ordusunun büyük bir kısmı bataklığa sürüklenerek imha oldu. Böylelikle de kesin bir zafer kazanılmış oldu (Emecen, 1996: 546-547).

Bazı tarihçiler tarafından Mohaç ve Çaldıran'dan bile üstün tutulan Haçova; zaferle sonuçlanmasına rağmen siyasi ve askerî sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan biri firârî asker sorunudur. Peçevî Tarihi'nde "Çaàala-zÀde Sinan Paşa'nuñ Vezîr-i Aèòam Oldııdır" başlığında sadrazamlık mührünün İbrahim Paşa'dan alınıp Sinan Paşa'ya verilmesi olayı detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Aynı başlık altındaki "Çaàala-zÀde ÇAdırında 'Vezîr-i Aèòam oldum' diyü el öpdürmekde, İbrÀhim Paşa daòı enèAm u iòsÀn ile èasker-i òalúuñ merèi itmekde ve firÀr idenleri taèúib idüp, èavdet itmek için Àdemler göndermekde." ifadeleri Eğri Seferi'nin devamı olan Haçova'dan firâr eden askerlerin olduğunu kayıt altına almaktadır (Dinç 2005: 53).

Kâtip Çelebî ise Eğri Seferi'nden firâr eden askerlerin durumu şu sözlerle anlatmaktadır: "‘Ukûbet-i Firâriyân Rûz-ı gazânın ertesi vezîr-i a‘zam ‘askere yoklama ferman itdirüp bir niçe derd-mendleri firâr töhmeti ile önünde katl itdirdikden gayrı üç gün ‘umûmen erbâb-ı tîmâr ve zu‘amâ ve kapukulu yoklanup mevcûd olmayanları defterden ihrâc olundu. Otuz bin kadar âdemin dirliğı kesilüp emvâl ü erzâkı musâderesine âdemler ve hükümler gönderildi. Bu tarikle herkes hasmından intikâma fûrce bulup çok fesâd oldı. Niçe bi-günâh dâr u diyârından âvâre olup bi‘l-âhire Celâlî zümresine katıldılar" (Aycibin, 2007: 319). Kâtip Çelebi'nin 30 bin olarak belirttiği firârî asker sayısı başka kaynaklarda değişmektedir. "Cağalazâde Sinan Paşa savaştan sonra sefer sırasında birlikler arasında ortaya çıkan düzensizliklere çare olmak için çağrıldıklarında hazır olmayan veya savaş alanından kaçan bütün askerlerin firârî sayılmalarını ve buna dayanarak idam edilmelerini ve mallarına devlet tarafından el konulmasını emretti. Bu fermanın sonucunda 25.000-50.000 arası tecrübeli tımar sahibi sipahi ve diğer askerler kendisine toprak ve yer edinmeye çalışan isyancı gruplara sığınmak için Anadolu'ya kaçtı" (Stanford, 1976: 186).

16. yüzyılın başlarında Şii eğilimli Türkmen gruplarının Safevîler'in de tahrikiyle devlete başkaldırmaları şeklinde ortaya çıkan Celali isyanları 16. yüzyılın

sonlarında büyük bir mesele hâline gelmiştir. “Uzun süren Osmanlı-Avusturya savaşları döneminde ilk büyük Celâlî isyanını başlatan Karayazıcı Abdülhalim de sekbanbaşılık ve subaşılık gibi görevlerde bulduktan sonra Malatya taraflarında eşkıyalarla mücadele eden il erlerine yiğitbaşı olmuş, ardından çevresine topladığı levent ve sekbanlarla Urfa civarını yağmalamıştı. Cigalazâde Sinan Paşa'nın yoklaması sırasında (1596) Anadolu'ya kaçan zeâmet ve timar sahipleri ile kapıkulundan 30.000 kişi Karayazıcı'nın yanındaki âsilerin sayılarının artmasına yol açtı” (İlgürel, 1993: 254).

III. Mehmet ile Eğri Seferi'ne katılan çok sayıda devlet erkânının yanında âlimler de vardır. Bunlardan biri de Hasan Kâfî'dir. Hasan Kâfî, Eğri Seferi münasebetiyle kaleme aldığı “Usûlü'l-Hikem fi Nizâmü'l-Âlem” adlı eserinde Osmanlı devlet felsefesinin hangi ilkelerden oluştuğunu daha sonra ne gibi dönüşümler geçirdiğini ve mevcut hâlin nedenleriyle bu durumdan çıkabilmek için neler yapılması gerektiğini açıklar. Kâfî; Askerin tedarikinde ve tedbirinde ihmal, düşmanla savaşta zamanın gereği silahları kullanmamak, askerin amirlerinden korkmaması gibi daha birçok hususu sistemdeki çözümlenin nedenleri olarak görür. Kâfî; askerin kaçmasının sebebinin ise düşmanın kullandığı silahlar ve seraskerlerin askeri iyi kontrol edememesi olarak belirler. Askerin bizzat emir-i asker tarafından denetlenmesini ve yeni harp aletlerinin kullanılması gerektiğini ısrarla vurgular. Hırvatların başarılı olmalarının sebebi yeni silahları kullanmalarındır (Özkul, 2013: 51-58). Kâfî; Osmanlı'nın bu silahları kullanması hâlinde savaşta galip geleceğine inanmaktadır. “Şimdiki zamanda ehl-i harb olan düşman mübalağa eder oldular; ihdas olunan bazı silahları kullanmada tüfek ve toplar icat edip ifradıyla kullanır oldukları gibi. Amma bizim askerimiz ol makule silahlar kullanıp isti'mal eylemede ihmal eder oldular” (Hasan Kâfî, 1331: 31-32).

Osmanlı Eğri Seferi öncesinde savaşlarda teknolojik silahları kullanmak için birtakım girişimlerde bulunmuştur. “Avrupa ordularında tüfek kullanan süvarilerin yaygınlaştığı bir dönemde Vezîriâzam Rüstem Paşa sipahileri 1548'deki İran seferi sırasında ateşli silâhlarla donatmak istedi ve ilk defa 200 kişilik bir sipahi bölüğünü bu silâhlarla teçhiz etti. Ancak daha yolda iken uzun tüfek kılıfları ve yanlarından sarkan barutluklarla diğer askerlerin alay konusu olan sipahiler, Rüstem Paşa'dan bu silâhların kendilerinden alınarak yine yay ve okla savaşmalarına izin verilmesini istediler ve bu talepleri uygun görüldü” (Afyoncu, 2009: 257).

“Avusturya ordusunun giderek artan ateşli silâh gücüyle karşılaştıklarında savaş meydanında yetersizlikleri ortaya çıkan sipahiler seferlerde gittikçe artan oranda yeniçeri, sekban ve saruca paralı askerleriyle değiştirilmiş, bu sebeple timar sistemi gerilemiştir” (İnalçık, 2012: 172).

1. Fedâyî Mahlaş Şairler

Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresinde Fedâyî mahlasında bir şair kayıtlıdır. Kınalızade'ye göre Fedâyî, İstanbulludur. Şiir yazma, kaside söyleme ve tarih düşürmede hünerlidir. Kınalızâde Tezkiresini yazdığı dönemde Fedâyî'nin hâlâ sarayda kiler kâtipliği görevini yaptığını dile getirmektedir. “Hâlâ kâtib-i kilâr-ı 'âmir-i sultânî olup hizmet-i huddâm-ı harem-sarây-ı sürûrda dâmen dermiyân olmagla sayd-ı haram gibi dest-i âsîb ü sitemden der-amândur.” Tezkirede

Fedâyî’nin ismi zikredilmeyen bir padişahla Gazanfer ve Zeyrek Ağa’ya yazdığı kasidelerden beyitler vardır. Yine Fedâyî’nin, Hasan Ağa çûkâdâr olduğunda “Oldı sa’âdetle gelüp çûkâdâr” (H. 998/M.1590) dizesini tarih düşürdüğü dile getirilmektedir (Sungurhan, e-kitap: 654-657).

Kınalızâde’nin Tezkiresinde Fedâyî’nin doğum ve ölüm tarihi verilmemiştir. Ancak Fedâyî’nin;

-Kınalızade’nin Tezkiresini yazdığı 1585’te hâlâ kâtiplik yapıyor olması,

-Gazanfer Ağa’ya (ölm. 1603) iki kaside sunması,

-Hasan Ağa çûkâdâr olduğunda “Oldı sa’âdetle gelüp çûkâdâr” (H. 998/M.1590) dizesini tarih düşürmesinden hareketle şairin yaşadığı dönemle ilgili tahminde bulunmak mümkündür. Bu bağlamda Fedâyî’nin 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın başlarında yaşadığı söylenebilir. Bu tarih III. Mehmet’in Eğri Seferi’ni gerçekleştirdiği tarihle (1596) uyumludur.

Ahdî’nin Tezkiresinde Fedâyî mahlaslı iki şair vardır. Bunlardan ilki Dergüzinlidir. Kabeyi tavaf ve Hz. Muhammet’in sakini olduğu yerleri ziyaret etme arzusuyla uzun süre memleketinden ayrı kalmıştır. Bu arzusuna kavuştuktan sonra Arap ve Anadolu şehirlerinde ticaretle meşgul olmuş Halep’e yerleşmiştir. Kendinden önceki şairlerin şiirlerini tetkik ederek bir şiir görüşü kazanmış, sanatında başarılı bir şairdir. Eserleri hakkında bilgi bulunmazken tezkirede Farsça bir şiiri vardır (Solmaz, e-kitap: 252).

Ahdî’nin Tezkiresinde biyografisine yer verilen diğer Fedâyî mahlaslı şair; Edirneli bir sipahidir. Asıl adı Ali Bali’dir. Hafız ve sesi güzel olduğu için Kur’an okuması istenirdi. Ahdî “Hâl-i hayâtında ol cevân-ı mâh-ruhsâr şah-zâde-i cevân-baht-ı nâmdârûn çapusunda sipâhî-i kâmkâr” dese de bu şehzadenin ismini belirtmemiştir (Solmaz, e-kitap: 251). Fakat şairin Divan’ındaki;

Sırr-ı Hâk Sultân Maḥmud bin Sultân Bâyezîd

Sensin iy şeh k’itdi gün yüzüñ münevver kişveri (Urhan, 10. Kaside, 7. beyit)

beytinden onun II. Beyazıt’ın oğullarından Şehzâde Mahmut’a hizmet ettiği görülmektedir. Fedâyî, Şehzâde Mahmut’un ölümünden (1507) sonra Şehzâde Korkut’un himâyesine girmeye çalışmıştır. Fedâyî’nin Divanı’nda Şehzâde Korkut’a yazılmış kasidelerde vardır. Doğum tarihi bilinmeyen şairin doğum tarihine en yakın tarih Şehzâde Mahmut’a hizmet ettiği yıllardır. Ahdî, Fedâyî’nin 1561-1562 yılında öldüğünü belirtmektedir (Solmaz, e-kitap: 251).

Sözü edilen Fedâyî’nin Türkçe bir Divan’ı vardır. Divan Mustafa Urhan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Divan’da 28 kaside, 2 bahr-ı tavi, 1 müstezat, 3 tercî-bent, 3 muhammes, 4 murabba, 243 gazel, 58 kıt’a, 8 nazm vardır (Urhan, 2002: 18-21). Çalışmamızın konusu olan terkîb- bent ve yine aynı mecmuanın 109b-111a varlığında Fedâyî mahlasıyla kayıtlı şiir, bu divanda yoktur.

Salim’in Tezkiresinde kayıtlı Fedâyî mahlaslı şairin asıl adı Abdurrahman olup İstanbulludur. Babası Anadolu kadılarında İbrahim Efendi’dir ve İbrahim Efendi hayatının sonlarına doğru Rakka kadılığı yapmıştır. Lakabı Zalim Fedâyî olan bu

şairin bir edna mazmun için babasını bile katledebileceği dile getirilmektedir (İnce, e-kitap: 352).

Esrâr Dede Tezkiresinde ise Fedâyî Dede adında bir şair kayıtlıdır. Esrâr Dede’ye göre Fedâyî Burdurludur. Burdur’da dergâh yaptırarak burada şeyhlik yapmıştır. 1577’de seksen beş yaşında iken vefat etmiştir (Genç, e-kitap: 241-242). Ölüm tarihine göre Fedâyî’nin 15. yüzyılın son çeyreği ile 16. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı söylenebilir.

Sicill-i Osmanî’de de Fedâyî mahlaslı şairler vardır. Bunlardan biri Fedâyî Çelebi adında Antepli bir şairdir. 1600-1610 yılları arasında vefat etmiştir. III. Mehmet devri (1595-1603) şairlerindedir (Akbayar, 1996: C. 2, 514).

Sicill-i Osmanî’de biyografisi bulunan Fedâyî mahlaslı bir diğer şair, Fedâyî İsmail Bey’dir. İstanbullu olan şair, kilâr-ı âmire kâtibi olup Peşte’de 1606/1607’de şehit olmuştur (Akbayar, 1996: C. 2, 514).

Ulaşabildiğimiz biyografik kaynaklarda Fedâyî mahlasıyla kayıtlı 7 şaire rastladık. Bu çalışmanın konusu olan Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962 numaralı mecmuanın 126b-127a varaklarında Fedâyî mahlasıyla kayıtlı şiirin; tezkirelerde şiir örnekleri verilen Fedâyî mahlaslı şairlerin şiirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmada şiirini incelediğimiz Fedâyî’nin, Fedâyî mahlaslı şairlerden hangisi olduğuyla ilgili bir sonuca ulaşamadık. Diğer taraftan çalışmadaki şiirin sahibi Fedâyî mahlaslı şair, biyografilerine değindiğimiz 7 şairden biri olabileceği gibi kaynaklara girmemiş veya bizim çalışma kapsamında rastlamadığımız Fedâyî mahlaslı bir şair de olabilir. Eldeki bilgiler Fedâyî’nin kimliğiyle ilgili kesin bir çıkarımda bulunmaya imkân vermemektedir. Ancak biyografilerine değindiğimiz Fedâyî mahlaslı 7 şairin bazılarının¹ Eğri serdârı olarak bilinen III. Mehmet döneminde (1595-1603) yaşamış olması bu çalışmada şiiri olan Fedâyî’nin bu şairlerden biri olabileceğini akla getirmektedir.

2. Fedâyî’nin Şiirin Bulunduğu Mecmuanın Tanıtımı

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962 numaralı mecmuanın derleyeni ve istinsah tarihi belli değildir. 324 varaktan oluşan mecmuada 15, 16 ve 17. yüzyılda yaşamış şairlerin şiirleri olmakla birlikte en fazla 16. yüzyılda yaşayan şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Kâğıt rengi koyu sarı ve açık kahve tonları arasında değişmektedir. Eser, talik yazısıyla harekesiz olarak yazılmıştır. Varaklarda alta ve üstte yatay 2 sütun, ortada ise dikey dört sütun vardır. Yazı boyutu küçüktür ve varaklardaki beyit sayısı değişmektedir. Şiir başlıkları, tercî-bent ve terkîb-bentlerin tekrarlanan beyitleriyle bazı şiirlerin mahlasları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şiir başlıklarının uzunluk ve kısalıkları değişmekle birlikte başlıklarda nazım şekli ve türü, şairin mahlası, şiirin kime, hangi sebeple yazıldığı gibi hususlara yer verilmiştir. Kısmen nazire şiirlerin olduğu mecmuada nazire şiirler başlıkta belirtilmiştir. Şiir başlıklarında şiiri verilen şairin hayatta olup olmadığını bildiren ifadeler de vardır. Oldukça hacimli

¹III. Mehmet’le aynı dönemde yaşayan Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresinde 1 (Sungurhan, e-kitap: 654-657), Sicill-i Osmanî’de ise 2 tane (Akbayar, 1996: C 2, 514). Fedâyî mahlaslı şair vardır.

mecmuada kasideler çoğunluktadır. Mecmuada ayrıca tercî-bent, terkîb-bent, müseddes, tahmis, gazel vb. nazım şekilleri de kullanılmıştır. Mecmuada Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murat, III. Mehmet'e sunulan kasidelerin yanında bu padişahların saltanatı sırasında vezir, sadrazam, paşa, ağa vb. olan kişilere de yazılmış kasideler bulunmaktadır. Mecmuanın bazı varaklarında Farsça şiirler vardır. Mecmuada divan sahibi şairlerin divanına girmemiş şiirleriyle divanı henüz elimizde bulunmayan veya divan tertip etmemiş şairlerin de şiirleri vardır. Kanaatimizce mecmuadaki şiirler özellikle de kasideler birçok çalışmaya kaynaklık edebilecek hüviyettedir. Mecmuada Yemişçi Hasan, Derviş ve Vezîrâzam Ferhat Paşaların katli, III. Mehmet'in Eğri Seferi, Sinan Paşa'nın Rumeli'ye serdar olması, İbrahim Paşa'nın Kanije Kalesi'ni fethi (1600) gibi konulara değinen şiirler vardır. Bu durum hem mecmuanın edebiyat tarihindeki değerini artırmakta hem de edebiyat-tarih gibi disiplinlerarası çalışma yapacaklara kaynak oluşturmaktadır.

Mecmuada çalışmamızın konusu olan Fedâyî'nin Eğri'den firâr edişini anlattığı şiire benzer konularda şiirler de vardır. Bunlardan biri Misâli'nin III. Mehmet'in Eğri Seferi'ni övdüğü 2 tarih manzumesidir:

Hamdu li 'llâh döge döge hele
Egriyi aldı ' asker-i islâm (134b)

Sa' âdetle sefer ' azmin kıilup sulţân Mehemmed Hân
Hişâr-ı Egriye toğruıldı bir dem itmeyüp ârâm (134b)

Mişâlî şükr idüp ilâhi anuñ didi târihüñ
Gelüp iqbâlle Egriyi mi aldı ' asker-i İslâm (135a)

Mecmuanın muhtelif varaklarında "Eğri" şehrine ve seferine atıfta bulunmaktadır:

Aldı bir kal' amızı ğaflet ile düşmen-i dîn
Ki metânetde nice yâ nefer **Egriye** deger (100a)

Maķâmı oldu andan râst üç yıl **kal' a-i Egri**
Geçürdi rûz-nâme hidmetiyle toğrusı anı (94a)

Kaşuñ çin bir göz ucu ile egri baķ besdür
Yıķılsun **kal' a-i Egri** el urma hiç oķa yâya (123a)

Ṭoğrusını mı diyeyin ve 'l-ḥāşıl

Egride olmadı böyle gāvḡā (132b)

Ayrıca mecmuada bazı şiirlerde Macar coğrafyasında bulunan “Tımışvar, Sava Köprüsü, Kanije Kalesi, Budin, Solnuk” gibi yerlerin ismi geçmektedir. Müstensih'in mecmuada Macar coğrafyasındaki yerlere ve bu yerlere yönelik Osmanlı'nın seferlerine değinen şiirlere yer vermesi bu konuya yönelik bilgisi ve özel ilgisinin olduğunu göstermektedir.

3. Şiirin Transkripsiyonlu Metni ile Şekil ve Muhteva Açısından İncelenmesi

[126b] *Fedāyī Merḡūm Egriden Firārī Olduḡda Mezbūruñ ve Ma'ān Firār İdenlerüñ Haḡklarında Dinilen Ebyātdur*

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ceng için şaf bağlayup geldi ' adū-yı ḡāḡ-sār
Merd olan meydāna girdi ḡıldı ' azm-i kār-zār
2. Şāh ḡāzī kūhveşḡalb içre ḡılmışken ḡarār
Baş virüp baş alur iken her dilir-i nām-dār
3. Biz muḡanneşlik ḡılıp ' avret gibi ḡıldıḡ firār
ḡusḡuna ḡuvvet diyü ḡaçmaḡı ḡıldıḡ ihtiyār
4. Zerre deñlü itmedük nāmūs u ' āra i' tibār
Nicemiz nezkeb giyüp başına oldı ḡar-süvār
5. Er dimeñ şimden girü bi 'llāh ḡarı diyüñ bize
ḡayrı nām ile ḡaḡırmañuz firārī diñ bize

[127a]

6. Oldı ḡaçmaḡda ḡüseyn Aḡa bizim serdānmuz
Dāḡı arduḡca Balıḡḡı-zāde şancakdārmuz
7. Anuñ arduḡca Piyāle ketḡüdā dündārmuz
Ṭurmaduḡ ḡaçduḡ biraḡduḡ yalıñuz ḡünkārmuz
8. İrdi üç günde Şava köprüsine ilḡārmuz
Var ḡıyās eyle ḡaçarken sür' at-i refḡārmuz

9. Hîç bizüm kaçmağdan özge kalmadı çün kârimuz
Ğayra virsünler gerekmez manşıb u tîmârimuz
10. Ummasun hünkâr şimden soñra bizden hârb u ceng
Şağ olalum tek hemân lâzım degül nâmūs u neng
11. Her birimüz zann iderken kendümüz bir pehlivân
Eyleyüp da' vâ benüm dirken Nerimân-ı zamân
12. Kâfiri gördük ki bizden yaña at şaldı hemân
Eyledük esb-i şaba reftâra irhâ-yı 'inân
13. Şonluğa bir gicede varduk idüp tayy-ı mekân
Deşt ü şahrâda geçindük nice gün bî-âb u nân
14. 'Irz gitdiyse nola kaldı yerinde baş u cân
Ğam degül nâmerd dirlerse bize halk-ı cihân
15. Yüzi kara bî-hamiyyetler muħanneşler bizüz
Başdan ayağa hıyânetle bulunanlar bizüz
16. Cengden kaçmağı öğretti bize üstâdımız
Hayli müşkildür bize terk eylemek mu' tâdımız
17. Urmasunlar hîç şecâ' at lâfını evlâdımız
İtmesün kimse şecâ' atle cihânda yâdımız
18. Hâşılı yaluñ kılıçdandır bizüm feryâdımız
Kâfiri görsek hemân berbâd olur bünyâdımız
19. Hakk olunsun pâdişâhuñ defterinden adımız
Pâdişâhuñ dirliğine geçmesün evlâdımız
20. Dirlük ü tîmârimuz alanlara olsun helâl
Kelle şağ olsun bulunmaz mı bize mâl ü menâl
21. İhtiyâr itdük olursa yirimiz nâr-ı şakar
Yanımızda yâd olunmasın hemân nâm-ı sefer

22. Terk-i serdür gerçi merd olanlara ğayret hüner
Bize müşkildür size âsân ise ger terk-i ser
23. Heybet-i  op u t fengden eylerüz  avf u  azer
Her ne de l  kim mel met itseler itmez e er
24. D  mene bir da ı varmak yok hele  oĝri  aber
Vird idinmi d r **Fed yi** işbu Şi' ri her seçer
25.  o dis nler bize ğayrets z leke oĝlu leke
 tmes nler tek hem n tekl f-i ceng   ma' reke

Terk b-bend nazım Şekliyle yazılan Şiir; mecmuannın 126b-127a varaĝında kayıtlıdır. Kısa bir terk b-bend olan bu Şiir; aruzun “F 'il t n F 'il t n F 'il t n F 'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Şiirin ba lıĝındaki “Fed yi Mer  m Egriden Fir r  Olduĝda Mezb ru  ve Ma' n Fir r  denler n  a klarında Denilen eby tdur” ifadesi Fed yi'nin bu Şiiri hangi maksatla yazdığını açıklar niteliktedir. Şair, Eĝri Seferi'nden fir r edişini  yk leyici bir biçimde öz eleŐtiri yaparak kaleme almıştır. Şair; Şiirin 1.ve 2. beyitlerinde bir savaş sahnesini tasvir etmektedir. Bu sahnede düşman askeriyle müslüman Osmanlı ordusu karşı karŐıya gelmiŐ ve kahraman olan Osmanlı askeri tam bir seb t içinde düşmanın üzerine yürümüştür.

Ceng i  n Şaf baĝlayup geldi ' ad -yı  a -s r

Merd olan meyd na girdi  ıldı ' azm-i k r-z r (1. beyit)

Ő h g zi k hveŐkalb içre  ılmıŐken  ar r

Baş virüp baş alur iken her dil r-i n m-d r (2. beyit)

Bir tarafta yürekli bir Şekilde savaşan Osmanlı askeri bir tarafta hainlik ederek atına binip korkakça kaÇan Osmanlı askeri vardır.

Biz mu anneŐlik  ılıp ' avret gibi  ıldı  fir r

 us una  uvvet diyü ka maĝı kıldı  i tiy r (3. beyit)

K tip Çelebi; “*Hırka-i m b rekin giyüp du' yı tem m itdikde ordudan taŐra    dört bin mel 'in cüz'i h c m ile fir r eyleyüp orduya daĝılan yüz bin kadar piy de ve s v rkar ra yüz tutdular*” sözleriyle Eĝri'den fir r eden Osmanlı askerinin olduĝunu bildirmektedir (Aycibin, 2007: 88). Şiirde de k firle savaŐma sözü olan askerlerden bir kısmının başına buyruk davranıp kaçtığı dile getirilmektedir.

Zerre de l  itmed k n m s u '  ra i' tib r

Nicemiz nezkeb giyüp başına oldu  ar-s v r (4. beyit)

3. beyitte avrat gibi korkup kaçtıklarını söyleyen şair 5. beyitte savaş meydanını terk ettikleri için kendilerine artık er denilmemesini ve bundan sonra da firârî olarak çağrılmalarını istemektedir. Böylece şair; firârî olduğunu kabul etmektedir.

Er dimeñ şimden girü bi 'llâh qarı diyüñ bize

Ġayrı nâm ile çağırmañuz firârî diñ bize (3. beyit)

Şiirin 6. ve 7. beytinde şairimiz Fedâyî'nin tek başına firâr etmediğini anlıyoruz. Firârîlerin serdarı Hüseyin Ağa, sancaktarı Balıçızâde, dündârî ise Piyale Kethüda'dır. Tarihi kaynaklarda Eğri'den firâr eden askerlerin olduğu söylenmekle birlikte çalışma kapsamında yaptığımız araştırmalarda firârî askerlerin isimlerinin olduğu bir belgeye rastlamadık. Beyitlerde sözü edilen kişiler hünkârî savaş meydanında yalnız bırakıp kaçmışlardır. Hünkâr kelimesiyle kastedilenin padişah olduğu ortadadır. Tarihi kaynaklarda Eğri üzerine sefer düzenleyen padişah ise III. Mehmet olarak geçmektedir. Bu açıdan beyitteki "hünkâr" kelimesinin III. Mehmet için kullanıldığı söylenebilir.

Oldı kaçmağda Hüseyin Ağa bizim serdârımız

Dâhı ardunca Balıççı-zâde şancakdârımız (6. beyit)

Anuñ ardunca Piyâle kethüdâ dündârımız

Ṭurmaduğ kaçduğ bırağduğ yalñuz hünkârımız (7. beyit)

Fezleke'de III. Mehmet'in Eğri Seferi'ne çıkışı ve menzillerde yaşananlar hakkında bilgi verilmektedir. Fezleke'de anlatıldığına göre Macar üzerine sefere çıkan III. Mehmet ve ordunun ileri gelenleri ilk önce hangi yöne doğru ilerleyeceklerini meşveret etmişler ve ilk olarak Eğri üzerine yürümeye karar vermişlerdir. Bu karardan sonra Sava Köprüsü'nden geçerek ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. "Nehr-i Sava üzre kurılan köprüden Sirem sahrâsına geçildi" (Aycibin 2007: 295). Şiirin 8. beytinde geçen Sava Köprüsü tarihi kaynaklarda geçen yol güzergâhıyla uyumaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde hünkârî sefere çıkan ordu Eğri'ye varmış ve ordudan bir kısım asker firâr ederek geldikleri yerden geri dönmüşlerdir.

İrdi üç günde Şava Köprüsine ilğârımız

Var kıyâs eyle kaçarken sür' at-i refârımız (8. beyit)

Şiirin 9. ve 10. beyitlerinde kaçmaktan başka çarelerinin olmadığını söyleyen şair; mansıp ve timarda gözlerinin olmadığını dile getirmektedir. Kendilerine bağlanan tımar gelirini can sağlığı karşılığında fedâ eden firârî askerler, sıradan bir Osmanlı reası olmayı göze almaktadır. Şairin çizdiği asker tipi, küffara karşı korkusuzca savaşan ve cihât anlayışına sahip Osmanlı askerinin tam tersidir. İdealize edilmiş insan dışında sıradan bir insanın psikolojisini yansıtan bu beyitler, her askerın ölümüne savaşmadığını ordu içinde bazen kendi canını düşünenlerin çıkabileceğini göstermektedir.

Hîç bizüm kaçmakdan özge kalmadı çün kârımız
Ğayra virsünler gerekmez manşıb u tîmârimuz (9. beyit)

Ummasun hünkâr şimden şoñra bizden harb u ceng
Şağ olalum tek hemân lâzım degül nâmūs u neng (10. beyit)

Başlangıçta korkusuzca ve tam bir güven içinde düşmanın karşına çıkan bir kısım asker düşmanın hamlesi karşısında dizginleri koyuverip kaçmıştır. Peki, Anadolu'nun bir köşesinden veya İstanbul'dan savaşmak için yola çıkan askeri savaş meydanından kaçmaya iten sebep neydi? Bu sorunun cevabı düşmanın top ve tüfek gibi ileri düzey silahlar kullanması olabileceği gibi başka sebepler de olabilir. Halil İnalçık, Osmanlı tımar sistemi üzerine bilgi verdiği yazısında Osmanlı'da bir kişinin tımarlı sipahi olmasının sıkı kurallara bağlı olduğunu dile getirmiş; ancak 16. yüzyılda Osmanlı'nın hem Doğu'da hem Batı'da savaşmak zorunda kalmasından dolayı bu kurallarda daha hoşgörülü davranıldığını söylemiştir. Böylelikle de binlerce kişi imtiyazlı sipahi mesleğine girmiştir. Yazının devamında İnalçık tımarlı sipahi alımında sıkı kuralların gevşetilmesi neticesinde tımara hak iddia edenlerin sabırsız, kargaşa çıkarmaya meyyal ve her an merkezî hükümete karşı isyan hareketlerine katılmaya hazır bir grup olduğunu dile getirmektedir (2012:168-173). III. Mehmet'in Eğri Seferi'nin devamı olan Haçova'da düşmanla karşılaşan Osmanlı askerinin bir kısmının firâr etmesine karşılık bir kısmının ise taş, sopa elinde ne varsa düşmana karşı koyup büyük bir zafer kazanması göz önünde bulundurulduğunda şiirde geçen firârî askerlerin İnalçık'ın sözünü ettiği asker ihtiyacından dolayı sipahiliğe giren vasıfsız askerler olduğu söylenebilir.

“Diğer taraftan pek çok sipahi, tımar gelirlerinin destekleyemeyeceği kadar pahalı ve uzun mesafeli seferlere katılma konusunda isteksiz davranıyordu. Padişahın iştirak ettiği 1596 tarihli önemli sefere katılmayan Anadolulu sipahiler, sipahilik mesleğinden ebediyen atılmış, bu durum imparatorluk içinde büyük karışıklıklara yol açmıştır (İnalçık, 2012: 172). Bu bilgiler Eğri Seferi'nden firâr eden askerlerin sefere katılmakta gönülsüz olduklarını, sipahiliğinin elinden alınmaması için sefere katılmış olabileceklerini akla getirmektedir.

Her birimiz zann iderken kendümüz bir pehlivân
Eyleyüp da' vâ benüm dirken Nerimân-ı zamân (11. beyit)

Kâfiri gördük ki bizden yaña at şaldı hemân
Eyledük esb-i şaba refîâra irhâ-yı ' inân (12. beyit)

Heybet-i top u tüfengden eylerüz havf u hâzer
Her ne deñlü kim melâmet itseler itmez eşer (23. beyit)

Belli bir dönem Osmanlı'ya bağlı olan ve beylerbeyi tayin edilen Solnuk/Sonluk Macarca Szolnok olarak adlandırılmaktadır. III. Mehmet Eğri Seferi'nden İstanbul'a dönerken Solnuk'tan geçmiştir. “*Mâh-ı mezbûrun on altıncı günü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh sa‘âdetle Eğri'den göçüp Solnuk ve Segedin yoluyla Varadin'e andan Belgrad'a geldiler. İki gün istirahatden sonra Vezîr-i râbî‘ Hasan Paşa'yı Belgrad'a serdâr alıkoyup Dârü's saltanat cânibine teveccüh buyurdılar*” (Aycibin, 2007: 319).

Resim 1: Macaristan'daki Şehirler Listesi²

Haritada görüldüğü üzere Sonluk'un hemen üstünde Heves şehri yer almaktadır. Eğri, günümüzde Heves şehrine bağlı bir yerleşim yeridir. Şiirde 13. beyitte firârî askerlerin aç ve susuz ova ve çölleri geçtikten bir gece sonra Sonluk'a³ geldiği dile getirilmektedir.

Şonluğa bir gicede varduk idüp tayy-ı mekân

Deşt ü şahrâda geçindük nice gün bî-âb u nân (13. beyit)

14. beyitte canımız sağ olsun da toprak da kaybetsek bize dünya namert de dese önemli değil diyen şair; yine alışılmışın dışında bir asker tipi çizmiştir.

‘İrz gitdiyse nola kaldı yerinde baş u cân

Ġam degül nâmerd dirlerse bize hâlğ-ı cihân (14. beyit)

Osmanlı'da tımarlı sipahilerin adları, bu kişilerin hizmetlerine karşılık alacağı tımar geliri gibi bilgilerin yazılı olduğu defterler vardı. Tımarlı sipahilerin çocukları, rahatlıkla sipahiliğe girebiliyordu. “*Sipahilerinin oğulları (veledeş) hizmet yapabilecek olgunluğa erişebilmişlerse babalarının sağlığında, yaşça küçükler babalarının vefatından sonra kapıkulu sipahi bölüklerine dâhil olabiliyordu*” (Afyoncu 2009: 256). 19. beyitte şair, padişahın defterinden adının silinmesini ve çocuklarının da devletin dirlik sistemine geçmemesini istemektedir. Dolayısıyla

²https://tr.wikipedia.org/wiki/Macaristan%27daki_Şehirler_listesi

³Bazı kaynaklarda ve haritalarda “Solnuk” bazılarında ise “Sonluk” olarak geçmektedir. Bu şiirde ise “Solnuk” olarak geçmektedir.

firârî askerler, can sağlığı karşılığında hem kendi haklarından hem de çocuklarının haklarından feragat etmektedir.

Ḥakk olunsun pâdişâhuñ defterinden adımız

Pâdişâhuñ dirliğine geçmesün evlâdımız (19. beyit)

Osmanlı'da bir sipahinin elinden tımarının alınmasının sebepleri arasında öncelikle sefere katılmama gelirdi. Sefer sırasında yoklama yapılır ve katılmayanların kaydı devlet merkezine gönderilirdi. *“Mâzul bir tımarlı, tekrar tımar hakkı elde edebilmek için mülâzemet maksadıyla beylerbeyinin kumandasında sefere iştirak etmek zorundaydı. Hakkını kaybettikten sonraki yedi yıl içinde seferdeki orduya katılmazsa bu kişi sipahiliği kaybeder ve vergiye tâbi basit bir reâyâ haline gelirdi”* (İnalçık, 2012: 171). Şiirin 20. beytinde şair, seferden firâr etmesinden dolayı dirlik ve tımarının elinden alınacağını bilmektedir. Ancak bu durum karşısında kendi kendini teselli etmekte mal ve mülkü bir şekilde kazanabileceğine inanmaktadır.

Dirlük ü tımârimuz alanlara olsun helâl

Kelle sağ olsun bulunmaz mı bize mâl ü menâl (20. beyit)

Daha önceki beyitlerde hayatta kalma arzusuyla dirlikten, tımandan vazgeçen şairin bu tutumu şiirin sonuna kadar devam etmektedir. Şair; firâr ettiği için pişman değildir; hatta bir daha sefere çıkmama noktasında kararlıdır.

Düşmene bir daḥı varmak yok hele toğrı ḥaber

Vird idinmişdür **Fedâyî** işbu şi'ri her seḥer (24. beyit)

Sonuç

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962 numarada kayıtlı 324 varaktan müteşekkil mecmua ihtiva ettiği şiirlerle önemli bir eser hüviyetindedir. Mecmuada çeşitli tarihî olaylara ve şahsiyetlere yazılmış şiirler vardır. Bunlardan biri de mecmuanın 126b-127a varaklarındaki Fedâyî mahlaslı bir şaire ait terkîb-bent nazım şekliyle yazılan şiirdir. Şiirde aruzun Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün kalıbı kullanılmıştır. Bu şiirde Fedâyî, bir grup askerle birlikte Eğri Seferi'nden firâr edişini anlatmaktadır. Tarihî kaynaklarda III. Mehmet'in Eğri Seferi'nden (1596) 30 bin civarında firâr eden askerinin olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla bu şiir, tarihî kaynaklarda verilen bilgileri destekler niteliktedir.

Tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda birden fazla Fedâyî mahlaslı şair vardır. Fedâyî'nin söz konusu şiirine tezkirelerde rastlanılmamıştır. Ayrıca Divan sahibi Fedâyî'nin Divan'ında da söz konusu şiir bulunmamıştır. Çalışmada Fedâyî'nin kimliğiyle ilgili kesin bir sonuca ulaşılamamakla birlikte Eğri Seferi'nin gerçekleştiği 1596 yılı şairin bu yıllarda yaşamış olabileceğini ortaya koymaktadır.

Tarihî kaynaklarda Eğri Seferi'nden firâr sorununun sebeplerinden biri Habsburgluların top ve tüfek gibi ileri düzey savaş aletleri kullanmalarına karşılık Osmanlı'nın hâlâ klasik savaş aletlerini kullanıyor olmasıdır. Şiirde şair, toptan ve tüfekten korktuklarını dile getirmektedir. Şair; korkusuz, inançlı, cihat anlayışına

sahip Osmanlı asker tipi yerine alışılmışın dışında korkak, yaşama arzusunun her şeyin üzerinde tutan bir asker tipi çizmiştir. Şiirin geneline hâkim olan duygu, yaşama arzusudur. Tımarlı bir sipahi olma ihtimali yüksek olan şairin; can sağlığı karşılığında tımar, dirlik, mal, makam gibi şeylerden vazgeçtiği görülmektedir. Diğer taraftan şair; beraberinde olan kişilerle birlikte kendisini eleştirmekte ve başlarına gelebilecek şeyler ile kendilerine söylenecek kötü sözleri göze almaktadır. Şiirde firârî askerlerin kaçarken geçtikleri Sava Köprüsü ve Sonluk, Eğri güzergâhında bulunan yerlerdir. Şiirde Hüseyin Ağa, Balıkçızâde, Piyale Kethüda adlarında kişiler geçmektedir. Dolayısıyla şairin de içinde bulunduğu firârî asker sayısı en az dörttür.

16. yüzyılda Osmanlı Devleti Doğu'da ve Batı'da savaşmak zorunda kaldığı için çok sayıda tımarlı sipahiye ihtiyaç duymuştur. Osmanlı Devleti, bu ihtiyacı karşılamak için tımarlı sipahi alımlarındaki sıkı kuralları gevşetmiş, böylelikle çok sayıda kişi imtiyazlı sınıfa rahatlıkla girmiştir. Askerlik mesleğine rahatça giren bu kişiler zamanla kargaşa çıkarmış ve isyan hareketlerine katılmışlardır. Ayrıca 16. yüzyılda Avusturya-Macaristan Seferlerinin uzaması sipahilerin sefere çıkma konusunda isteksiz davranmalarına sebep olmuştur. Fedâyî'nin şiirinde de bu tarihî bilgileri destekler nitelikte savaşmak istemeyen, başına buyruk, kargaşa çıkarmaya ve isyan etmeye meyilli bir asker tipi vardır.

Tarihî olayların divan şiirine yansımaları sıklıkla karşılan bir durum olmakla birlikte bu şiirde örneğine neredeyse hiç rastlamadığımız firârî asker olayı edebiyatın içinde mezcil edilerek sunulmuştur. Fedâyî'nin bu şiiri, dönemin tarihine ışık tutar niteliktedir.

Kaynakça

- Afyoncu, Erhan. (2009), "Sipahi". *TDVİA*, C 37, s. 256-258.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/sipahi> (Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Aycibin, Zeynep. (2007), *Kâtib Çelebi, Fezleke, Tahlil ve Metin*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- David, Geza. (1994), "Eğri". *TDVİA*, C 10, s. 481-491.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/egri> (Erişim Tarihi: 13.05.2021).
- Dinç, Beyhan. (2005), *Peçevî Tarihi (250b-284a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Emecen, Feridun. (1996), "Haçova Meydan Savaşı". *TDVİA*, C 14, s. 547-548.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hacova-meydan-savasi> (Erişim Tarihi: 11.05.2021).
- Emecen, Feridun. (2005), "Mohaç Muharebesi". *TDVİA*, C 30, s. 232-235.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mohac-muharebesi> (Erişim Tarihi: 11.05.2021).

- Genç, İlhan. (e-kitap), *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57762,tezkire-i-suara-yi-mevleviyyepdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 10.05.2021).
- Hasan Kâfi, Akhisârî. (1331), *Usûlü'l-Hikem fi Nizâmü'l-Âlem*, Hicaz Matbası, İstanbul.
- İlgürel, Mücteba. (1993), “Celâlî İsyânları”. *TDVİA*, C 7, s. 252-257. <https://islamansiklopedisi.org.tr/celali-isyanalari> (Erişim Tarihi: 12.05.2021).
- İnalcık, Halil. (2012), “Tımar”. *TDVİA*, C 41, s. 168-173. <https://islamansiklopedisi.org.tr/timar> (Erişim Tarihi: 23.04.2021).
- İnce, Adnan. (e-kitap), *Tezkiretü 'ş-şuarâ (İnceleme-Metin)* <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57124,mirza-zade-mehmed-salim-tezkiretu39s-su39arapdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- Mecmua-ı müntehabat-ı kasaid ve eşâ'ar, Nuruosmaniye Kütüphanesi, 34 Nk 4962.
- Mehmed, Süreyya. (1996), *Sicill-i Osmanî* (Haz. Nuri Akbayar) C 2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özkul, Osman. (2013), Osmanlı Devlet Düzeni Üzerine Balkanlardan Bir Bakış, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C 1, S 2, s. 51-61.
- Shaw, Stanford J. (1976), *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, C I, Cambridge University Press, Cambridge.
- Solmaz, Süleyman. (e-kitap), *Gülşen-i Şu'arâ*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-isuarapdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- Sungurhan, Aysun. (e-kitap), *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/183504/kinalizade-hasancelebi-tezkiretus-suara.html> (Erişim Tarihi: 12.04.2021).
- Urhan, Mustafa. (2002), *XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (2011), *Osmanlı Tarihi*, C 3/2, TTK Yayınları, Ankara. https://tr.wikipedia.org/wiki/Macaristan%27daki_%C3%9Cehirler_listesi (Erişim Tarihi: 12.04.2021).